

Typy reżimów i koncepcje demokracji

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Andrzej Antoszewski, *Reżim polityczny*, [w:] *Studia z teorii polityki*, t. 1, red. A.W. Jabłoński i L. Sobkowiak, Wrocław 1999, s. 90.
- Źródło: *Reżim polityczny*, [w:] Andrzej Antoszewski, *Studia z teorii polityki*, t. 1, Wrocław 1999, s. 96.

- Źródło: Konrad Wojciechowski, *O idealnej demokracji*, 4.05.2009 r., dostępny w internecie: publicystyka.ngo.pl [dostęp 25.03.2020 r.].
- Źródło: *Konstytucja Federacji Rosyjskiej*, tłum. Andrzej Kubik, dostępny w internecie: gdansk.mid.ru [dostęp 18.05.2020 r.].
- Źródło: Aleksandra Soboń-Smyk, *Raport Freedom House: nowe metody działania reżimów niedemokratycznych*, 27.11.2009 r., dostępny w internecie: publicystyka.ngo.pl [dostęp 25.03.2020 r.].
- Źródło: Rafał Klepka, *Autorytaryzm*, dostępny w internecie: researchgate.com [dostęp 25.03.2020 r.].
- Źródło: Waldemar Paruch, *Autorytaryzm w Europie XX wieku. Zarys analizy politologicznej cech systemu politycznego*, Lublin 2009, s. 130–131.
- Źródło: Andrzej Antoszewski, *Reżim polityczny*, [w:] *Studia z teorii polityki*, t. 1, red. A.W. Jabłoński i L. Sobkowiak, Wrocław 1999, s. 93.
- Źródło: (...), dostępny w internecie: biblioteka.sejm.gov.pl [dostęp 25.03.2020 r.].

Typy reżimów i koncepcje demokracji

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W potocznym języku określenie *reżim polityczny* kojarzy się z władzą niedemokratyczną, nakładającą na obywatela wiele ograniczeń. W politologii jednak nie pojawia się element wartościujący. Pojęcie to oznacza regiment, czyli kierownictwo. Możemy zdefiniować je jako ściśle określony, uregulowany normami tryb postępowania ograniczający swobodę uczestników.

Jakie są reżimy polityczne na świecie? Czy demokracja to też reżim?

Twoje cele

- Wyjaśnisz pojęcia systemu politycznego i reżimu politycznego.
- Przeanalizujesz różnice między reżimami politycznymi.
- Porównasz reżimy niedemokratyczne.
- Scharakteryzujesz reżim demokratyczny.

Przeczytaj

Co to jest reżim?

[Reżim polityczny](#) we współczesnym świecie tworzą wartości, zasady ustrojowe, struktura autorytetów, formalne i nieformalne reguły gry politycznej oraz wynikające z nich zależności między podmiotami polityki.

W obrębie działania reżimu politycznego każdy aktor sceny politycznej ma ściśle określone ramy działania w procesie podejmowania decyzji. Normy regulujące zachowania uczestników wpływają na redystrybucję władzy.

W ujęciu wąskim reżimem politycznym nazywamy wzajemne, rzeczywiste relacje między władzą ustawodawczą oraz wykonawczą i wpływające na nie czynniki. W szerszej perspektywie bierze się również pod uwagę prawa obywatelskie, mechanizmy kontroli władzy oraz obowiązujące normy społeczne.

Współcześnie reżimy polityczne dzielimy na demokracje i autokracje. W obu przypadkach istnieją różne modele ich funkcjonowania. Można mówić również o reżimach niepełnych lub hybrydowych, w których np. są zapisane demokratyczne reguły wyłaniania władzy, ale w rzeczywistości jej uprawnienia są bliższe autokracjom. Przykłady takich rozwiązań można znaleźć we współczesnej Europie Środkowej i Wschodniej.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Tak określony reżim polityczny pełni funkcję wyznacznika granic swobody działań politycznych, które można podjąć, nie narażając się na zarzut działań antysystemowych. Wprowadza również pewną hierarchię podmiotów polityki. Charakteryzując reżimy polityczne, powinno się zwrócić uwagę na treść norm politycznych, sposób ich powstawania i regulacje pozwalające egzekwować ich przestrzeganie. Normy polityczne dotyczą zachowań podejmowanych w obszarze władzy publicznej.

” Andrzej Antoszewski

Reżim polityczny

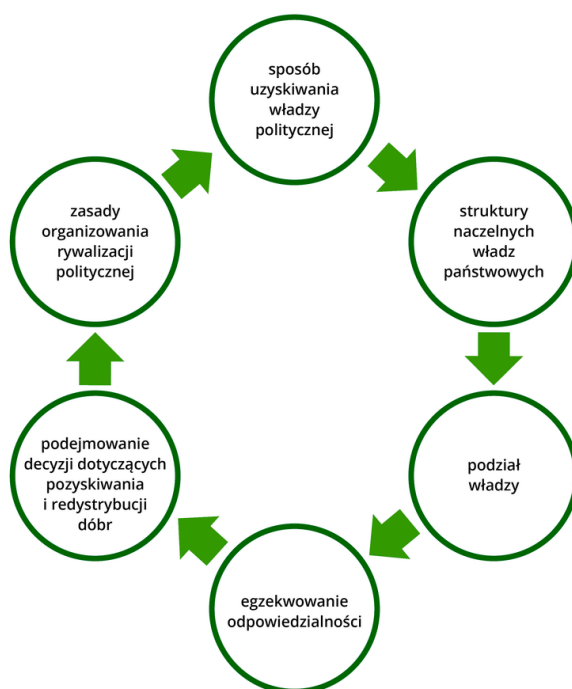
[Reżimy] regulują przede wszystkim relacje makrostrukturalne, tj. stosunki międzynarodowe, mają charakter asymetryczny, tj. uprzywilejowują jedną stronę stosunku politycznego kosztem drugiej, oraz charakteryzują się ograniczonym zasięgiem regulacji, tj. regulują zachowania związane z osiągnięciem, sprawowaniem i utratą władzy politycznej.

Źródło: Andrzej Antoszewski, *Reżim polityczny*, [w:] *Studia z teorii polityki*, t. 1, red. A.W. Jabłoński i L. Sobkowiak, Wrocław 1999, s. 90.

Reguły gry

Reżim polityczny określa reguły gry politycznej obowiązujące w danym systemie.

Reguły gry politycznej

Reguły gry politycznej

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Poza normami formalnymi, reżim polityczny tworzą również nieformalne reguły gry, tworzące respektowany zwyczaj polityczny. Nie są one zawarte w konstytucjach czy

ustawach, ale uznają je wszyscy aktorzy sceny politycznej. Przykładem może być brak współpracy innych ugrupowań politycznych z Komunistyczną Partią Włoch, mimo jej wysokich wyników wyborczych. Była ona traktowana jako partia antysystemowa. Jeśli normy i wartości reżimu politycznego są akceptowane przez większość społeczeństwa, wtedy pełni on funkcję stabilizującą system polityczny. Jeśli się je odrzuca, może dojść do destabilizacji i zmiany systemu. Poparcie to ma dwojaki charakter – ideologiczny i strukturalny. Z jednej strony to uznanie norm i wartości, na których oparty jest reżim (ideologiczne), z drugiej zaś – internalizacja norm prawnych, które go regulują (strukturalnych).

Wskaż różnice między reżimem a systemem politycznym.

Reżim demokratyczny i autokratyczny

Jednym z głównych wyznaczników demokratyzmu (autokratyzmu) reżimu politycznego są procedury. Zaliczmy do nich:

” Andrzej Antoszewski

Reżim polityczny

(...) tajność głosowania, regularność odbywających się elekcji, uznanie swobody działania i faktyczny dostęp do stowarzyszeń oraz odpowiedzialność egzekutywy przed innymi podmiotami władzy wykonawczej.

Źródło: Andrzej Antoszewski, *Reżim polityczny*, [w:] *Studia z teorii polityki*, t. 1, red. A.W. Jabłoński i L. Sobkowiak, Wrocław 1999, s. 93.

Zdaniem politologów, poza powyższymi kryteriami podstawowymi występują również kryteria poboczne, do których zaliczają m.in. odpowiedzialność administracji publicznej, instancyjne i wolne postępowanie sądowe, publiczne i jawne finansowanie partii politycznych oraz dostęp do informacji. Co ważne, znaczenie dla oceny poziomu demokratyzacji systemu mają nie tylko rozwiązania normatywne, ale również realne ich wykorzystanie.

Przeciwnościem reżimu demokratycznego jest autokracja. W pojęciu tym można zawrzeć elementy zawłaszczenia władzy jako przeciwstawne powołaniu jej w wolnych wyborach, a także odrzucenie zasady podziału władz, odpowiedzialności rządzących i ochrony praw obywatelskich.

Różnice między demokracją a autokracją

Aspekty	demokracja	autokracja
uzyskanie władzy	rywalizacyjne wybory	zawłaszczenie
organizacja władzy	wybieralny parlament odpowiedzialna egzekutywa	władza jednostki brak parlamentu lub parlament fikcyjny brak odpowiedzialności
zasady rywalizacji	pluralizm polityczny wolne, cykliczne, rywalizacyjne wybory swoboda zrzeszania się	brak lub ograniczony pluralizm polityczny brak lub ograniczona rywalizacja wyborcza
sposób podziału władzy	trójpodział i równowaga lub kontrola władz	jednolitość władzy państwowej
decydowanie	podejmowanie decyzji w wyniku sformalizowanych procedur	arbitralne podejmowanie decyzji przez jednostkę lub grupę rządzącą
odpowiedzialność rządzących	istnieją procedury parlamentarne lub odpowiedzialność przed wyborcami	przez zamach stanu, rewolucję, rozgrywki wewnątrz elity władzy, kooperację

We współczesnym świecie istnieją państwa, w których występuje demokracja pełna (liberalna) lub niepełna – niektórzy badacze określają ją mianem nieskonsolidowanej. Możemy spotkać również reżimy hybrydowe. Występują one w państwach

postautokratycznych, gdzie rozpoczął się proces transformacji demokratycznej, ale w wyniku rywalizacyjnych wyborów wygrały siły, które zaczęły wracać do rozwiązań autorytarnych. W państwach tych pozostały pewne procedury demokratyczne, np. cykliczne wybory, ale brak w nich rywalizacyjności. Naruszane są również przez władze prawa obywatelskie, w tym przede wszystkim prawo do zrzeszania się i wolność słowa.

Wskaż przykłady państw z reżimami hybrydowymi. Uzasadnij swój wybór.

Różne typy reżimów demokratycznych

W ramach reżimów demokratycznych możemy rozróżnić, w zależności od przyjętych kryteriów, reżimy konsensualne i westminsterskie lub parlamentarne i prezydenckie. Przy podziale na reżimy konsensualne i westminsterskie kryterium jest podejście do rządów większości. Arend Lijphart wyszedł w swoich rozważaniach od stwierdzenia, że:

” Reżim polityczny

(...) demokracje mogą różnić się między sobą stosunkiem do zasady większości. Można ją bowiem absolutyzować, dowodząc, że w każdych warunkach wola większości przesądza o podjęciu decyzji wyrażającej wolę narodu.

Źródło: *Reżim polityczny*, [w:] Andrzej Antoszewski, *Studia z teorii polityki*, t. I, Wrocław 1999, s. 96.

Istnieją jednak społeczeństwa głęboko sfragmentaryzowane, w których takie rozwiązania mogą doprowadzić do wykluczenia dużych grup społecznych z udziału w rządzeniu. W tym przypadku należy wprowadzić odstępstwo od zasady większości i przyjąć, że demokracja to władza tak wielu, jak tylko to możliwe. Oba rozwiązania są demokratyczne, odwołują się jednak do odmiennych wartości. Wybór jednego z modeli niesie ze sobą zróżnicowanie norm charakteryzujących reżim polityczny. Główną różnicą jest poziom koncentracji władzy w [reżimie westminsterskim](#) i dekoncentracji władzy w [reżimie konsensualnym](#).

Podstawowe różnice między reżimem konsensualnym a reżimem westminsterskim

Aspekty	reżim konsensualny	reżim westminsterski
uzyskanie władzy	proporcjonalny system wyborczy	większościowy system wyborczy
zasady rywalizacji	system wielopartyjny konieczność tworzenia rządów koalicyjnych	system dwupartyjny w rządzie przedstawiciele jednej partii
podział władzy	rozproszenie władzy podział między rządem a parlamentem równowaga między izbami odpowiedzialność parlamentarna rządu federalizm lub decentralizacja	koncentracja władzy przewaga rządu nad parlamentem przewaga izby niższej w parlamencie unitarna forma państwa
proces decyzyjny	współpraca, negocjacje, kompromis	współzawodnictwo, narzucenie woli większości

Inną typologią reżimów demokratycznych jest podział na [parlamentaryzm](#) i [prezydencjalizm](#). Przy tym podziale rozumienie pojęcia *reżim polityczny* jest węższe i charakteryzują je relacje między władzą wykonawczą i ustawodawczą. Główne różnice między parlamentaryzmem a prezydencjalizmem dotyczą pozycji rządu. W parlamentaryzmie gabinet czerpie swoje poparcie z większości parlamentarnej, a na czele rządu stoi premier. Występuje dualizm władzy wykonawczej. W prezydencjalizmie na czele egzekutywy stoi prezydent wybierany w powszechnych lub dwustopniowych wyborach. Występuje w nim monizm władzy wykonawczej.

Różnice między parlamentaryzmem a prezydencjalizmem

Aspekty	parlamentaryzm	prezydencjalizm
sposób uzyskania władzy przez premiera	poparcie parlamentu, wybór przez większość parlamentarną	na czele rządu prezydent wybrany w wyborach powszechnych
uzyskanie władzy przez ministrów	proponowani przez premiera, zatwierdzani przez parlament	wybiera ich prezydent i są oni przed nim odpowiedzialni
organizacja władzy	dualistyczna egzekutywa z przewagą premiera	monistyczna egzekutywa, brak premiera, prezydent na czele rządu
podział władzy	wzajemna równowaga i kontrola egzekutywy i legislatury	rozdzielenie i równowaga władzy, brak wzajemnych zależności

Przyporządkuj do poszczególnych typów demokracji przykłady państw współczesnych.

Różnice między autorytaryzmem a totalitaryzmem

Do analizy reżimów niedemokratycznych (autokracji) nie można zastosować kryteriów typowych dla demokracji. Charakteryzują się one niskim stopniem sformalizowania. W ich opisie przeważa analiza faktów, zjawisk i procesów politycznych.

Różnice między nimi wynikają z działania, normy są w obu przypadkach bardzo podobne.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Co zatem różni te dwa reżimy polityczne? Zdaniem większości badaczy, najważniejsze różnice to rola ideologii w życiu społecznym, zakres masowej rywalizacji i partycypacji oraz zasięg i siła terroru.

W [totalitaryzmie](#) ideologia jest wszechobecna i determinuje życie społeczne. Wyjaśnia rzeczywistość, co upodabnia ją do religii. Ideologia w totalitaryzmie legitymizuje rządzących i uzasadnia stosowanie masowego terroru. Jest również głównym czynnikiem stałej, masowej mobilizacji społeczeństwa.

W [autorytaryzmie](#) ideologia zastąpiona jest mentalnością lub osobowością. Ceną, którą płacą reżimy autorytarne za brak ideologii, jest ich ograniczona zdolność do mobilizacji społeczeństwa i budowania emocjonalnego związku z reżimem.

[Legitymizacja władzy](#) opiera się tu na sile, od społeczeństwa wymaga się tylko braku działań zmierzających do obalenia rządzących. W przypadku reżimu autorytarnego partycypacja polityczna jest minimalna. W przeciwieństwie do totalitaryzmu niepotrzebna jest identyfikacja ideologiczna. Obywatele w państwie autorytarnym mają nie przeszkadzać władzy, a najlepiej, gdyby nie włączali się w działania polityczne.

Zastanów się nad skutkami mentalności autorytarnej we współczesnych państwach demokratycznych. Podaj ich przykłady. Jaki typ kultury politycznej w nich występuje?

Słownik

autorytaryzm

ustrój polityczny, w którym władza oparta jest na autorytecie przywódcy i skupiona w jego rękach; decyzje podejmowane przez autorytarnego przywódcę zatwierdzane są przez podporządkowany mu parlament

legitymizacja władzy

uprawomocnienie władzy oparte na społecznej akceptacji

parlamentaryzm

system polityczny, w którym występuje rozdzielenie władzy oraz konstytucyjna kontrola władzy ustawodawczej nad wykonawczą

prezydencjalizm

system polityczny charakteryzujący się jednoosobową egzekutywą, czyli prezydentem wybieranym w wyborach powszechnych na określony czas oraz brakiem możliwości rozwiązania parlamentu

reżim konsensualny

reżim charakteryzujący się rozdzieleniem władzy między różne instytucje i poziomy system polityczny; brak koncentracji władzy w rękach jednego ośrodka decyzyjnego zapobiega podejmowaniu przez większość decyzji niezgodnych z interesem mniejszości (np. narodowej, religijnej)

reżim polityczny

faktyczny sposób rządzenia państwem; ogół metod, środków formalnych wynikających z przepisów prawa, oraz nieformalnych, np. tradycji czy kultury; gdy poruszamy problem reżimu politycznego, chodzi nam o zagadnienia wzajemnych stosunków organów państwa i obywateli oraz organizacji politycznych i społecznych

reżim westminsterski

rodzaj reżimu demokratycznego, w którym władza oparta jest na woli większości; występuje w społeczeństwach jednorodnych

totalitaryzm

system rządów (reżim polityczny) oparty na obowiązującej wszystkich ideologii, w którym państwo w pełni kontroluje społeczeństwo i stara się nadzorować wszystkie aspekty życia publicznego i prywatnego w takim stopniu, w jakim jest to możliwe

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z wypowiedzią prof. Andrzeja Antoszewskiego na temat reżimów politycznych. Następnie wykonaj ćwiczenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DzHORqATS>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film pod tytułem Typy reżimów politycznych.

Ćwiczenie 1

1. Na podstawie wypowiedzi prof. A. Antoszewskiego wypisz najważniejsze wyznaczniki państwa demokratycznego.

2. Podaj oraz krótko scharakteryzuj różnice między reżimem demokratycznym i autorytarnym.

3. Przedstaw, czym różni się totalitaryzm od innych autokracji.

Ćwiczenie 2

Sprawdź w dostępnych źródłach wyznaczniki, jakimi Freedom House charakteryzuje poziom demokracji. Wskaż na ich podstawie miejsce Rosji i Białorusi na osi demokracja – autorytaryzm. Porównaj z danymi Freedom House.

Ćwiczenie 3

Sprawdź w dostępnych źródłach, na którym miejscu „The Economist” sytuuje Polskę w roku bieżącym i czy sytuacja naszego kraju zmieniła się w ostatnich latach. Zastanów się, dlaczego tak się stało i przedyskutuj to z innymi uczniami.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

” Konrad Wojciechowski

O idealnej demokracji

Poliarchia [wg R.A. Dahla] nie ma jednak na celu zagwarantowania realizacji woli większości – nie sposób zaspokoić wszystkich interesów każdej jednostki. Zamierza natomiast zapobiegać przejmowaniu władzy przez wąskie grupy. Optuje za stworzeniem inkluzyjnego społeczeństwa obywatelskiego, które ma być ufundowane w oparciu o istnienie i przestrzeganie demokratycznych zasad, tj.: wolne wybory, wolność stowarzyszania się, swoboda w wyrażaniu własnych poglądów politycznych. Poliarchia stwarza przede wszystkim poczucie dostępności. Obywatele nie są wyalienowani z przestrzeni publicznej. Mogą zakładać partie polityczne, ubiegać się o zajmowanie urzędów oraz korzystać z dobrodziejstw wiedzy i nauki, zwolnionych od propagandowego balastu totalitarnej nowomowy. Równy dostęp do alternatywnych źródeł informacji daje obywatelom szansę partycypacji w życiu społeczno-politycznym.

Źródło: Konrad Wojciechowski, *O idealnej demokracji*, 4.05.2009 r., dostępny w internecie: publicystyka.ngo.pl [dostęp 25.03.2020 r.].

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z materiałem źródłowym i wykonaj polecenie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

” *Konstytucja Federacji Rosyjskiej*

Artykuł 111

1. Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej powołuje Prezydent Federacji Rosyjskiej za zgodą Dumy Państwowej.

2. Wniosek w sprawie kandydata na Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej przedkładany jest nie później niż w ciągu dwóch tygodni od chwili objęcia urzędu przez nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej lub od chwili dymisji Rządu Federacji Rosyjskiej albo w ciągu tygodnia od dnia odrzucenia kandydatury przez Dumę Państwową.

3. Duma Państwowa rozpatruje przedstawioną przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej kandydaturę na Przewodniczącego Rady Ministrów w ciągu tygodnia od dnia przedłożenia wniosku w sprawie kandydatury.

4. Po trzykrotnym odrzuceniu przez Dumę Państwową przedstawionych kandydatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej powołuje Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, rozwiązuje Dumę Państwową i zarządza nowe wybory. (...)

Artykuł 117

1. Rząd Federacji Rosyjskiej może podać się do dymisji, którą przyjmuje lub której nie przyjmuje Prezydent Federacji Rosyjskiej.
2. Prezydent Federacji Rosyjskiej może zdymisjonować Rząd Federacji Rosyjskiej.
3. Duma Państwowa może wyrazić Rządowi Federacji Rosyjskiej wotum nieufności. Uchwała o wyrażeniu wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej podejmowana jest większością głosów ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej. Po wyrażeniu przez Dumę Państwową wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej ma prawo zdymisjonować Rząd Federacji Rosyjskiej lub nie zgodzić się z decyzją Dumy Państwowej. W przypadku gdy Duma Państwowa w ciągu trzech miesięcy powtórnie wyrazi wotum nieufności Rządowi Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej dymisjonuje Rząd Federacji Rosyjskiej albo rozwiązuje Dumę Państwową.

Źródło: *Konstytucja Federacji Rosyjskiej*, tłum. Andrzej Kubik, dostępny w internecie: gdansk.mid.ru [dostęp 18.05.2020 r.].

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

” Aleksandra Soboń-Smyk

Raport Freedom House: nowe metody działania reżimów niedemokratycznych

W dzisiejszym świecie autorytarne władze zdają sobie sprawę, że niemożliwa jest całkowita kontrola informacji i ekonomii. Nie jest ona jednak wcale im potrzebna. Dziś reżimy stosują bardziej subtelne środki przymusu. Dyskurs publiczny jest sterowany, a nie całkowicie ograniczany, obywatele cieszą się niektórymi swobodami, jak możliwość podróży czy dostęp do dóbr konsumenckich, nie ma gospodarki centralnie sterowanej, choć większość dużych przedsiębiorstw jest pod kontrolą państwa. W czasach zimnej wojny natura reżimów niedemokratycznych była bardziej oczywista, dziś, gdy te reżimy są członkami organizacji międzynarodowych i ważnymi graczami globalnej ekonomii, stosunek do nich stanowi dla państw demokratycznych większe wyzwanie. W XXI wieku niemożliwa jest całkowita izolacja, a reżimom ze względu na interesy ekonomiczne zależy na związkach ze Stanami Zjednoczonymi i ich sojusznikami, choć chcą je ustalać na swoich warunkach. Siła krajów demokratycznych leży w tym, że ich systemy są otwarte i oparte na wartościach. System międzynarodowy oparty na przestrzeganiu praw człowieka i rządach prawa jest o wiele bardziej pożądanym niż to, co reprezentują reżimy autorytarne. Dlatego obrona i aktywne promowanie tych wartości, które odróżniają państwa demokratyczne od reżimów, są niezbędne i leżą w dobrze pojętym interesie naszej części świata.

Źródło: Aleksandra Soboń-Smyk, *Raport Freedom House: nowe metody działania reżimów niedemokratycznych*, 27.11.2009 r., dostępny w internecie: publicystyka.ngo.pl [dostęp 25.03.2020 r.].

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

” Rafał Klepka

Autorytaryzm

Pierwszą cechą konstytuującą autorytaryzm jest ograniczony pluralizm, który uwypukla jego odmiennosc od prawie nieograniczonego pluralizmu liberalnych demokracji i całkowitego braku pluralizmu w reżimach totalitarnych. Skala ograniczenia pluralizmu jest odmienna w różnych przypadkach i podtypach reżimów autorytarnych. Drugim elementem definiującym autorytarne reżimy jest obecność mentalności, a nie silnej ideologii. Zdaniem Linza w przeciwieństwie do bardziej sztywnej, systematycznej, racjonalnie rozwiniętej, utopijnej i wszechstronnej natury ideologii mentalność jest mniej systematycznym i bardziej amorficznym sposobem myślenia i odczuwania, bardziej emocjonalnym niż racjonalnym. Choć rozróżnienie to nie jest jednoznaczne, wskazać można, że w autorytaryzmach w centrum uwagi stawia się mniej lub bardziej niejednoznacznie rozwinięte wartości, takie jak ojczyzna, naród, porządek, hierarchia, tradycja, rasa, pochodzenie etniczne. Kluczową ich cechą polityczną jest to, że właśnie dlatego, że są one niejednoznaczne i nierozwinięte intelektualnie, tworzenie wokół nich szerszych koalicji politycznych w celu budowania podstaw reżimu jest znacznie łatwiejsze niż w przypadku precyzyjnych, rozwiniętych ideologii. Trzeci element konstytuujący autorytaryzm, brak szerokiej mobilizacji politycznej, stanowi o kolejnej jego zasadniczej różnicy w stosunku do reżimów totalitarnych. Cecha ta jest ściśle związana z poprzednią, gdyż pod nieobecność ideologii trudno realizować skuteczną politykę mobilizacji i przyciągać zaangażowanych wyznawców, którzy chcieliby usilnie popierać reżim.

Materiały źródłowe do zadania 6.

Oprac. na podst.: Freedom House, *Global Freedom Status*, 2020, freedomhouse.org.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Oprac. na podst.: Freedom House, *Internet Freedom Status*, 2020, freedomhouse.org [online: 28.05.2020 r.].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się z przepisami konstytucji jednego z państw i wykonaj polecenia.

” (...)

Art. 9

Prezydent (...) przewodniczy Radzie Ministrów. (...)

Art. 21

Premier kieruje działalnością Rządu. (...)

Art. 24

1. Parlament uchwała ustawy. Kontroluje działalność Rządu. Ocenia jego politykę.
2. Parlament składa się ze Zgromadzenia Narodowego i Senatu.
3. Deputowani do Zgromadzenia Narodowego (...) są wybierani w wyborach bezpośrednich.
4. Senat (...) wybierany jest w wyborach pośrednich. (...)

Art. 39

1. Inicjatywa ustawodawcza przysługuje zarówno Premierowi, jak i członkom Parlamentu.
2. Rządowe projekty ustaw są rozpatrywane przez Radę Ministrów (...) i wnoszone do prezydium jednej z izb. (...)

Art. 45

1. Każdy rządowy lub parlamentarny projekt ustawy jest rozpatrywany kolejno przez obie izby Parlamentu w celu przyjęcia tekstu w tym samym brzmieniu. (...)

Źródło: (...), dostępny w internecie: biblioteka.sejm.gov.pl [dostęp 25.03.2020 r.].

Ćwiczenie 8

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenie.

” Waldemar Paruch

Autorytaryzm w Europie XX wieku. Zarys analizy politologicznej cech systemu politycznego

Podstawową instytucją władzy państwowej w autorytaryzmie był suweren, rozstrzygający podstawowe kwestie polityczne. Biorąc pod uwagę aspekt formalny, możemy wyróżnić trzy sytuacje. W pierwszym wariantcie w roli suwerena występowała jednostka sprawująca najwyższy urząd w państwie: króla, regenta, prezydenta, szefa państwa lub stojąca na czele rządu w charakterze premiera (kanclerza). Objęcie jednego z wymienionych urzędów następowało w następstwie zamachu stanu, otwierającego drogę do przeprowadzenia zmian ustrojowych. Drugi wariant polegał na wykonywaniu uprawnień suwerena przez polityka, który oddziaływał na organy państwa, nie będąc piastunem najwyższego urzędu w ramach przyjętych rozwiązań ustrojowych. Natomiast trzecie rozwiązanie było zdecydowanie odmienne – suwerenną władzę w państwie przejmowała grupa osób tworzących specjalną radę, funkcjonującą w sposób jawny lub tajny.

Źródło: Waldemar Paruch, *Autorytaryzm w Europie XX wieku. Zarys analizy politologicznej cech systemu politycznego*, Lublin 2009, s. 130–131.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Typy reżimów i koncepcje demokracji

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VIII. Modele sprawowania władzy.

Uczeń:

19) przedstawia niezachodni reżim demokratyczny lub hybrydowy (np. funkcjonujący w Wielonarodowym Państwie Boliwia, Republice Indii, Republice Południowej Afryki i Republice Singapuru);

20) przedstawia niezachodni reżim niedemokratyczny (np. funkcjonujący w Arabii Saudyjskiej, Białorusi, Chinach, Koreańskiej Republice Ludowo-Demokratycznej i Turkmenistanie).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje różne koncepcje reżimów demokratycznych na podstawie tekstów źródłowych;
- wskazuje różnice między reżimem totalitarnym i autorytarnym;
- charakteryzuje różne typy reżimów demokratycznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm;
- odwrócona klasa.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- analiza tekstu źródłowego;
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Na poprzedniej lekcji klasa została poproszona o przeczytanie materiałów źródłowych. Jej zadaniem będzie zapoznanie się z pojęciami ustroju politycznego, systemu politycznego i reżimu politycznego.
2. Klasa została podzielona na dwie grupy. Pierwsza z nich proszona jest o przeczytanie fragmentu książki J. Linza o systemach autorytarnych, drugą grupę nauczyciel prosi o przygotowanie modelu poliarchii R.A. Dahla.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie za pomocą burzy mózgów sporządzają wraz z nauczycielem definicje ustroju politycznego, systemu politycznego i reżimu politycznego, które zostają zapisane na tablicy.
2. Przedstawiciele grupy, która miała przeczytać fragment J. Linza, prezentują charakterystyki reżimów niedemokratycznych. Wykorzystana jest w tym celu mapa myśli. Wybrana osoba wskazuje różnice między autorytaryzmem a totalitaryzmem.
3. Druga grupa przedstawia model poliarchii R.A. Dahla.

4. Uczniowie proszeni są o poszukanie w dostępnych źródłach informacji na temat typów demokracji i o stworzenie prezentacji multimedialnych charakteryzujących reżimy demokratyczne.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie przedstawiają prezentacje, które zostają uzupełnione i poprawione przez nauczyciela.

2. Wybrana osoba zostaje poproszona o przedstawienie, w jaki sposób w dzisiejszym świecie jest rozumiana demokracja. W swojej ocenie ma się odnieść do modelu poliarchii.

Praca domowa:

Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie charakterystyki państw współczesnych, odpowiadających każdemu z omówionych reżimów.

Materiały pomocnicze:

Konrad Wojciechowski, *O idealnej demokracji*, publicystyka.ngo.pl.

Rafał Klepka, Autorytaryzm, researchgate.com.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Film może zostać wykorzystany do stworzenia prezentacji dot. definicji poszczególnych typów reżimów politycznych.